

Ομιλία Τσακούμη Αποστόλου στη Μητρόπολη Ναυπάκτου για τη γιορτή των Τριών Ιεραρχών (30-1-2020)

Σεβασμιώτατε, σεβαστοί πατέρες, κύριε Δήμαρχε, κύριε Αντιδήμαρχε,

Κύριοι Δ/ντές και Υποδ/ντές σχολικών μονάδων, αγαπητοί συνάδελφοι εκπαιδευτικοί, αγαπητοί μαθητές και γονείς.

Γιορτάζουμε σήμερα τη μνήμη τριών επισκόπων, τριών μεγάλων μορφών της Εκκλησίας και των γραμμάτων: του Μεγάλου Βασιλείου, του Γρηγορίου του Θεολόγου και του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, που έζησαν τον 4^ο αιώνα μ.Χ.

Το έργο των τριών Ιεραρχών υπήρξε πολύπλευρο. Θεολογικό, επιστημονικό, παιδαγωγικό, κοινωνικό, συγγραφικό. Και οι τρεις θεωρούνται πανεπιστήμονες για την εποχή τους.

Ο συνεορτασμός και των τριών Ιεραρχών στις 30 Ιανουαρίου καθιερώθηκε στα τέλη του 11^{ου} αιώνα, από δε το ακαδημαϊκό έτος 1841-42 έγινε γιορτή των γραμμάτων και της Ελληνικής παιδείας με πρόταση της συγκλήτου του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο κοινός εορτασμός Ελληνισμού και Χριστιανισμού κατά την ημέρα της γιορτής των τριών Ιεραρχών δεν υπήρξε προϊόν κάποιου ιδεολογήματος.

Είναι αποτέλεσμα ιστορικής και εθνικής συνείδησης του Γένους μας.

Με τη σημερινή μου ομιλία θα επιχειρήσω να προσεγγίσω δύο βασικά θέματα: **1) Πώς επιτεύχθηκε από τους τρεις Ιεράρχες η σύζευξη Ελληνισμού και Χριστιανισμού και 2) Πώς από τη σύζευξη αυτή διαμορφώθηκε η ταυτότητα και η διαχρονική πορεία του Γένους μας.**

Α. Για να προσεγγιστεί το πρώτο θέμα θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων αιώνων του Χριστιανισμού, ο Ελληνισμός και ο Χριστιανισμός ήταν έννοιες αντιφατικές και αγεφύρωτες.

Οι εθνικοί ειδωλολάτρες Έλληνες, υπερήφανοι για τον πολιτισμό και τις γνώσεις τους, έβλεπαν περιφρονητικά τους τότε Χριστιανούς και τους θεωρούσαν απαίδευτους, βαρβάρους (ως μη μετέχοντες της ελληνικής παιδείας) και μωρούς (ανοήτους), ενώ οι Χριστιανοί χαρακτήριζαν τους Έλληνες ως «ειδωλολάτρες».

Την πρώτη προσπάθεια γεφύρωσης Ελληνισμού και Χριστιανισμού επιχείρησε ήδη από τον 1^ο αιώνα ο Απόστολος Παύλος. Είναι γνωστή η προσπάθειά του να προσεγγίσει τους Αθηναίους στον Άρειο Πάγο με το κήρυγμά του για τον «Άγνωστο Θεό».

Οι σκληροί διωγμοί των χριστιανών από τους Ρωμαίους αυτοκράτορες καθώς και το απολογητικό κλίμα του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα διατήρησαν την αντιπαλότητα των χριστιανών απέναντι στην ελληνική παιδεία και τους εκπροσώπους της.

Η αντιπαλότητα αυτή αμβλύνθηκε από τους τρεις Ιεράρχες κατά τον 4^{ον} αιώνα. Οι σοφοί Πατέρες έκαναν ένα τιτάνιο αγώνα για την υπέρβαση της αντίθεσης Ελληνισμού και Χριστιανισμού και τη συμφιλίωση των δυο αυτών πνευματικών μεγεθών.

Σύμμαχος στον αγώνα τους υπήρξε το 313 μ.Χ το διάταγμα των Μεδιολάνων.

Όμως το 362, επί αυτοκράτορος Ιουλιανού του Παραβάτη, έχουμε οπισθοδρόμηση. Έγινε προσπάθεια, χωρίς επιτυχία, επαναφοράς της λατρείας της παλιάς ειδωλολατρικής θρησκείας και του Ελληνικού Δωδεκάθεου, με παράλληλη απαγόρευση των Χριστιανών να διδάσκουν την κλασική παιδεία.

Σθεναρή απάντηση στον Ιουλιανό απηύθυνε ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος με δυο στηλιτευτικούς λόγους του.

Ένα μεγάλο γεγονός, κοσμοϊστορικής σημασίας, που βοήθησε στη συμφιλίωση Χριστιανών και Ελληνιστών ήταν η ανακήρυξη του Χριστιανισμού σε επίσημη θρησκεία του Βυζαντινού κράτους προς τα τέλη του 4^{ου} αιώνα από τον Μέγα Θεοδόσιο.

Πώς έφτασαν, όμως, οι Τρεις Ιεράρχες στη σύζευξη Ελληνισμού και Χριστιανισμού ;

Είναι γνωστό ότι οι τρεις Πατέρες, εκτός από άριστοι θεολόγοι, υπήρξαν και «μελίρρυτοι ποταμοί της ελληνικής σοφίας».

Προσπαθούν να συμβιβάσουν την πίστη στο Χριστό με τα παιδευτικά αγαθά της έξωθεν παιδείας που πήραν από τις λαμπρές ελληνικές σπουδές τους στα γνωστά πνευματικά κέντρα του τότε κόσμου (Αθήνα, Αλεξάνδρεια, Κων/πολη, Αντιόχεια, Καισάρεια).

Αξιοποιούν τον ορθό λόγο, υποτάσσοντάς τον όμως στις επιταγές του θείου λόγου.

Ο Μ. Βασίλειος θεωρεί απληροφόρητους όσους θεωρούν την Ελληνική παιδεία ως κακή και λαθεμένη, η οποία απομακρύνει τον άνθρωπο από το Θεό.

Όσους, δηλαδή, την θεωρούν *«επίβουλον και σφαλεράν και Θεού πόρρω βάλλουσαν»*.

Ο Άγιος Γρηγόριος, στον Επιτάφιο λόγο του προς το Μέγα Βασίλειο, αναφέρει ότι όλοι ομολογούν ότι η Παιδεία είναι το μεγαλύτερο αγαθό. Όχι μόνο η δική μας, τονίζει, η χριστιανική, αλλά και η έξωθεν, η Ελληνική Παιδεία, την οποία μερικοί χριστιανοί την αποφεύγουν, επειδή δεν την γνωρίζουν καλά.

Ο Άγιος Ιωάννης επέπληττε όσους Χριστιανούς απέρριπταν την Ελληνική παιδεία. Δίδασκε ότί «η έξω παίδευσις», βοηθά «εις τεκνογονίαν της αρετής».

Οι τρεις Ιεράρχες προσέλαβαν και γονιμοποίησαν όλα τα θετικά στοιχεία του Ελληνισμού. Πρέπει εδώ να επισημανθεί και το γεγονός της οικουμενικότητας των δυο αυτών πνευματικών ρευμάτων, η οποία σφυρηλάτησε την ενότητά τους.

Οι τρεις Πατέρες, ως μέλισσες, προσέλαβαν τη γύρη των λουλουδιών του Ελληνισμού, όπως διαβάζουμε στο κλασικό έργο του Μ. Βασιλείου προς τους νέους, «πώς να ωφελούνται από τα Ελληνικά γράμματα».

Ο καθηγητής Κων/νος Βαμβακάς αναφέρει πως «το ορθολογικό πνεύμα των Ελλήνων έθεσε τα θεμέλια της φιλοσοφίας και της επιστήμης, πράγμα που υπήρξε καθοριστικό για την εξέλιξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού».

Οι τρεις Ιεράρχες «απάντησαν σε όλα τα μεγάλα οντολογικά, κοσμολογικά και ανθρωπολογικά ερωτήματα που είχαν θέσει οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι», όπως αναφέρει ο Μητροπολίτης μας κ. Ιερόθεος.

Ο καθηγητής Σάββας Αγουρίδης γράφει σχετικά: «Οι τρεις Ιεράρχες παίρνουν όλα τα γνήσια στοιχεία του Ελληνισμού, τα σχετικοποιούν και τα εντάσσουν στη ζωή. Έτσι, ενώ οι ίδιοι δίνουν βαρύτητα στην πίστη προς το Θεό, εν τούτοις δεν απορρίπτουν την εμπιστοσύνη των Ελλήνων στη λογική, στην έρευνα, στην παιδεία και στην αναζήτηση της επιστημονικής αλήθειας».

Ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ αναφέρει ότί η συνάντηση Χριστιανισμού και Ελληνισμού οδήγησε στον «εκχριστιανισμό του Ελληνισμού», δηλαδή ο Χριστιανισμός χρησιμοποίησε τον Ελληνισμό για να εκφράσει την αλήθειά του.

Άλλοι ερευνητές, όπως ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας,

θεωρούν ότί έγινε προσπάθεια αφ' ενός μεν «εξελληνισμού του Χριστιανισμού» από αιρετικούς χριστιανούς και αφ' ετέρου «εκχριστιανισμός του Ελληνισμού» από τους Καππαδόκες και άλλους μεταγενέστερους Πατέρες.

Από την αρμονική αυτή σύζευξη χριστιανικής και κλασικής παιδείας **ωφελήθηκαν και η εκκλησία και η αρχαία ελληνική σκέψη.**

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότί ολόκληρη η Καινή Διαθήκη-με εξαίρεση το Ευαγγέλιο του Ματθαίου- πρωτογράφηκε στην Ελληνική γλώσσα, διατυπωμένη με σύμβολα και εικόνες από την Ελληνική πνευματική ζωή και παράδοση.

Η εκκλησία υιοθέτησε ελληνικούς όρους για να μπορέσει με ακρίβεια να διατυπώσει τα δόγματά της κατά τη διάρκεια των Οικουμενικών Συνόδων. Είναι γνωστοί οι όροι «ομοούσιος», «φύση», «υπόσταση» και άλλοι.

Αλλά και η αρχαία ελληνική σκέψη ωφελήθηκε από τη σύζευξη Ελληνισμού και Χριστιανισμού. Γνώρισε μια περίοδο ακμής στην διάρκεια της βυζαντινής περιόδου. Όλο και περισσότεροι λόγιοι χριστιανοί ασχολούνταν με τους αρχαίους συγγραφείς. Πολλά από τα έργα των αρχαίων συγγραφέων θα είχαν χαθεί αν δεν αντιγράφονταν από λόγιους μοναχούς της βυζαντινής περιόδου.

Β. Ας επιχειρήσουμε τώρα μια προσέγγιση και στο 2^ο θέμα : Πώς από τη σύζευξη αυτή Ελληνισμού-Χριστιανισμού διαμορφώθηκε η ταυτότητα και η διαχρονική πορεία του Γένους μας.

Όπως είδαμε, οι τρεις συν-εορταζόμενοι Πατέρες θεωρούνται οι βασικοί διαμορφωτές και οι θεμελιωτές του λεγόμενου «ελληνοχριστιανικού πολιτισμού». Ο πολιτισμός αυτός βιώθηκε στο Βυζάντιο, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του Ευρωπαϊκού πολιτισμού και αναβιώθηκε στον Νέο Ελληνισμό μέχρι τις μέρες μας. Δεν αμφισβητήθηκε ποτέ στη μακραίωνη πορεία του έθνους μας.

Ας δούμε ιστορικά αυτή την εξέλιξη.

Δεν είναι τυχαίο ότι σημαντικοί Πατέρες της Εκκλησίας, όπως ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος, ο Επίσκοπος Καισαρείας Αρέθας και ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης υπήρξαν διαπρεπείς κλασικοί φιλόλογοι.

Όταν ο Νέος Ελληνικός Διαφωτισμός αγωνίζεται να φωτίσει μέσω της παιδείας το σκλαβωμένο Γένος, (τέλη 17^{ου} αιώνα και κατά τον 18^ο αιώνα), οι ιερωμένοι διδάσκαλοι του Γένους, Νεόφυτος Βάμβας, Ευγένιος Βούλγαρις, Άνθιμος Γαζής, Νεόφυτος Δούκας, Κωνσταντίνος Οικονόμος, δίδαξαν πάλι στους νέους τα ελληνικά γράμματα, εκδίδοντας και υπομνηματίζοντας αρχαία Ελληνικά κείμενα.

Ο Ελληνοχριστιανικός πολιτισμός, μετά το σχίσμα των Εκκλησιών μετατρέπεται σε «Ελληνορθόδοξη Παράδοση» στο χώρο της «καθ'ημάς Ανατολής».

Αυτή την Παράδοση υποστήριξε το υπόδουλο Ελληνικό έθνος.

Στην εποχή της Τουρκοκρατίας εορταζόταν η εορτή των Τριών Ιεραρχών **ως εθνική εορτή**, όπως επισημαίνει ο καθηγητής Νικόλαος Μπρατσιώτης.

Την Ελληνορθόδοξη παράδοση υποστήριξε ο Μακρυγιάννης, ο Κολοκοτρώνης και άλλοι αγωνιστές της εθνικής ελευθερίας.

Αυτή η ζωντανή πολιτισμική παράδοση οδήγησε το 1881 τον πατέρα της Ελληνικής ιστοριογραφίας Κων/νο Παπαρηγόπουλο, να επισημάνει:

«Παιδεία και πίστη, πίστη και παιδεία, υπήρξαν οι δυο πόλοι γύρω από τους οποίους πρέπει να στρέφεται η εθνική μας εκπαίδευση, η εθνική μας διάπλαση».

Επίσης, ο πολιτικός και ακαδημαϊκός Παναγιώτης Κανελλόπουλος, το 1966 στο πολύτομο έργο του «Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος», ως βάση γι' αυτό που λέμε «ευρωπαϊκό πνεύμα» θεωρεί τέσσερα συστατικά: «το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, τον χριστιανισμό, τη ρωμαϊκή πολιτειακή παράδοση και νομοθεσία, και το ακμαίο φρόνημα των βορείων λαών».

Την παράδοση αυτή του Ελληνορθόδοξου πολιτισμού στην πατρίδα μας την καπηλεύτηκε, πριν από 50 περίπου χρόνια, η δικτατορία των Συνταγματαρχών.

Όμως στις μέρες μας αρχίζει σιγά-σιγά η Ελληνορθόδοξη Παράδοση να αποχαρκτηρίζεται από κάθε αρνητική σκιά και να ανακτά το αρχικό της περιεχόμενο. Η Παράδοση αυτή σήμερα εκφράζει τη μέση συνείδηση των Ελλήνων πολιτών. Εκφράζει τον πολιτισμό, την ταυτότητα, τα ήθη και έθιμα του λαού μας, ανήκει στο D.N.A. μας, σε πείσμα των μικρόψυχων φίλων της αλλά και των επιπόλαιων περιφρονητών της.

Δεν είναι τυχαίο ότι η Παράδοση αυτή είναι αποτυπωμένη στα βασικά άρθρα όλων των Ελληνικών Συνταγμάτων του ελεύθερου εθνικού μας βίου, εδώ και 200 χρόνια, από το Σύνταγμα της Πρώτης Εθνοσυνέλευσης της Επιδάου, τον Ιανουάριο του 1822, μέχρι την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, το Δεκέμβριο του 2019.

Σεβασμιώτατε, κυρίες και κύριοι, αγαπητοί μαθητές.

Στη Δύση αλλά και παγκοσμίως είναι πολλοί οι ερευνητές, από το χώρο της Ιατρικής, και άλλων ανθρωπιστικών επιστημών, που μελέτησαν και μελετούν τα έργα των Καππαδοκών Πατέρων της Εκκλησίας. Πολλά από αυτά διδάσκονται σήμερα σε Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια.

Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις των τριών Ιεραρχών, εξάλλου, υπήρξαν

πρωτοποριακές για την εποχή τους και παρά το πέρασμα των αιώνων παραμένουν και σήμερα επίκαιρες.

Πρέπει και στη χώρα μας να αναλάβουμε πρωτοβουλίες, προκειμένου να επιστρέψουν στα σχολεία μας τα πατερικά κείμενα των τριών Ιεραρχών. Αυτά που διδάσκονταν παλιότερα στην Τρίτη Γυμνασίου. Είναι ανάγκη να εμπλουτιστεί με αυτά το μάθημα των Θρησκευτικών αλλά και η Ελληνική λογοτεχνία για το καλό των μαθητών μας. Η επιστροφή των κειμένων αυτών δεν είναι ζήτημα θεολογίας αλλά αποτελεί ένα καίριο «θέμα παιδείας», επισημαίνει ο καθηγητής Γεώργιος Μπαμπινιώτης.

Τα παιδιά μας ζουν σήμερα σε εποχή μεγάλης σύγχυσης. Είναι «μπερδεμένα», όπως συνήθιζε να λέει ο σύγχρονος άγιος Πορφύριος.

Όλοι εμείς οι θεσμικοί φορείς της αγωγής των νέων, κληρικοί, εκπαιδευτικοί και γονείς έχουμε **μεγάλη ευθύνη και διαρκή υποχρέωση**:

Να βιώνουμε αυθεντικά την Ελληνορθόδοξη Παράδοση που θεμελίωσαν οι τρεις Ιεράρχες και να αποτελούμε παραδείγματα για μίμηση,

Να προβάλλουμε στα παιδιά μας τη φιλομάθεια και τα κρυστάλλινα παιδευτικά αγαθά της Παράδοσής μας, με παιδαγωγικό τρόπο, για να αποτελούν πηγή έμπνευσης και πειθούς και όχι καταναγκασμού.

Να προσφέρουμε, τέλος, στους μαθητές μας **κριτήρια ασφαλούς και ωφέλιμης γνώσης και αγωγής**, ώστε σαν τις μέλισσες να παίρνουν μόνο τη γύρη των λουλουδιών και τα άνθη κάθε τριανταφυλλιάς, που βρίσκουν σε εξωσχολικά βιβλία, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση και σε άλλες πηγές πληροφόρησης και ψυχαγωγίας, αποφεύγοντας τα αγκάθια και ό,τι είναι βλαβερό. Αυτό θα συνιστούσε στους νέους και σήμερα, αν ζούσε, ο Μέγας Βασίλειος.

Σας Ευχαριστώ.